

<http://dx.doi.org/10.16926/pe.2022.15.20>

Katarzyna PARDEJ

<http://orcid.org/0000-0002-7111-7834>

Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie

Kontakt: kpardej@aps.edu.pl

Jak cytować [how to cite]: Pardej, K. (2022). Aspekty wychowawcze w pracy nauczyciela przedmiotów zawodowych (na przykładzie techników kształcących w zawodzie technik hotelarstwa). *Podstawy Edukacji. Na jakie ważne dziś pytania szukamy odpowiedzi?*, 15, 307–317.

Aspekty wychowawcze w pracy nauczyciela przedmiotów zawodowych (na przykładzie techników kształcących w zawodzie technik hotelarstwa)

Streszczenie

W artykule omówiono aspekty wychowawcze w pracy nauczyciela przedmiotów zawodowych w technicach kształcących w zawodzie technik hotelarstwa. Przybliżono wyniki badań własnych, w których sformułowano problem badawczy w postaci pytania: Jak nauczyciele przedmiotów zawodowych w technicach hotelarskich realizują funkcję wychowawczą? Badania miały charakter jakościowy. Wzięło w nich udział 9 nauczycieli przedmiotów zawodowych (nauczycieli teoretycznych przedmiotów zawodowych i nauczyciel praktycznej nauki zawodu) z dwóch szkół. Podczas badań wykorzystano metodę wywiadu i metodę analizy dokumentów. Z programów wychowawczo-profilaktycznych obowiązujących w badanych szkołach pozyskano cele wychowawcze oraz opis ucznia kończącego technikum. Dokonano analizy, w jakim zakresie są one realizowane podczas lekcji z przedmiotów zawodowych.

Słowa kluczowe: wychowanie, cele wychowawcze, program wychowawczo-profilaktyczny, nauczyciel przedmiotów zawodowych, uczniowie technikum, technik hotelarstwa.

Wprowadzenie

Działalność wychowawcza szkoły wpisuje się w politykę oświatową państwa. Sprzyja ona rozwijaniu postaw obywatelskich, patriotycznych i społecznych uczniów poprzez wzmacnianie poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i regionalnej,

przywiązanie do historii i tradycji narodowych, przygotowanie i inspirowanie do podejmowania działań na rzecz środowiska szkolnego i lokalnego, zachęcanie do uczestnictwa w wolontariatach. Kadra pedagogiczna powinna wykazywać dbałość o wychowanie uczniów w duchu akceptacji i szacunku dla drugiego człowieka, kształtować postawę szacunku dla środowiska przyrodniczego, motywować do działań na rzecz ochrony przyrody i rozwijać zainteresowanie ekologią. Proces wychowawczy w szkole ukierunkowany jest na powszechnie akceptowane wartości, zakłada podmiotowe traktowanie ucznia oraz przyczynia się do dokonywania właściwych wyborów i podejmowania odpowiednich decyzji. W wychowaniu młodzieży główną rolę przypisuje się rodzicom, których wolę szkoła powinna uwzględniać przy realizacji zadań wychowawczych (*Rozporządzenie MEN z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia* Dz.U. z 2018, poz. 467). Szkoła w porozumieniu z rodzicami opracowuje co roku program wychowawczo-profilaktyczny. W procesie kształtowania postaw uczniów uwzględniane są również treści zawarte w podstawach programowych kształcenia ogólnego i zawodowego. Nauczyciel w szkole, prócz zadań dydaktycznych, realizuje zadania wychowawcze i profilaktyczne oraz opiekuńcze. Zarówno nauczyciele kształcenia ogólnego, jak i zawodowego oddziałują intencjonalnie i nieintencjonalnie na zachowanie uczniów. Wynika to z natury relacji międzyludzkich (Kopeć, 2008; Broniarz i in., 2019).

Osobnym wątkiem jest to, jak sami nauczyciele oceniają zdobyte w trakcie wykształcenia kompetencje wychowawcze w konfrontacji z rzeczywistością szkolną. Badania przeprowadzone przez Wandę Baranowską (2014, s. 7), których „celem było ustalenie stanu kompetencji wychowawczych generowanych pojmowaniem wychowawczej funkcji szkoły przez nauczycieli szkoły ponadgimnazjalnej i wykrycie ich związku z procesem kształcenia do roli zawodowej” posłużyły do odpowiedzi na pytania badawcze dotyczące

przebiegu procesu kształcenia formalnego do roli nauczyciela, typu kształcenia stanowiącego formalne źródło kompetencji wychowawczych respondentów, poziomu wiedzy psychologicznej, pedagogicznej i metodycznej, w samoocenie uczestników badania,

które świadczą o ich kompetencjach pedagogicznych. Nauczyciele (wśród nich również nauczyciele przedmiotów zawodowych) dokonywali zatem samooceny wiedzy w obszarze psychologii, pedagogiki i dydaktyki przedmiotowej, które łączyły się z ich kompetencjami wychowawczymi w okresie przeprowadzania badania. Przydatny do realizacji zadań wychowawczych posiadany przez siebie zasób wiedzy i umiejętności psychologicznych nauczyciele ocenili jako wysoki (38,1% nauczycieli) lub przeciętny (41,9% nauczycieli). Podobnie oceniali poziom posiadanego przez siebie zasobu wiedzy i umiejętności pedagogicznych, który postrzegają jako wysoki (61,3% nauczycieli) i przeciętny (35,5% nauczycieli). Nie wiele jednak nauczycieli wysoko ocenia swoje ogólne kompetencje wychowaw-

cze (12,1% nauczycieli). Zdecydowana większość ocenia je jako przeciętne (87,9% nauczycieli) (Baranowska, 2014). W szkolnictwie branżowym przed nauczycielami przedmiotów zawodowych stoi jeszcze większe wyzwanie, ponieważ muszą oni przygotować ucznia do wykonywania konkretnego zawodu, zdobycia kompetencji twardych, które będą wykorzystywać w danym środowisku pracy, np. w porozumieniu z członkami zespołu lub w relacjach z klientami (*Rozporządzenie MEiN z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego* Dz.U. 2019, poz. 991).

Nasuwa się pytanie, jak nauczyciele kształcenia zawodowego na lekcjach z przedmiotów zawodowych wychowują swoich uczniów?

Założenia badawcze

Celem badań własnych było rozpoznanie i opis funkcji wychowawczej pełnionej przez nauczycieli przedmiotów zawodowych w technikach. Problem badawczy brzmiał: Jak nauczyciele przedmiotów zawodowych (nauczyciele teoretycznych przedmiotów zawodowych i nauczyciel praktycznej nauki zawodu) realizują funkcję wychowawczą? Badania jakościowe zostały przeprowadzone w 2019 r. w dwóch warszawskich technikach hotelarskich. Wykorzystano dwie metody badawcze, tj. metodę wywiadu i metodę analizy dokumentów. Wywiad, częściowo kierowany (por. Rubacha, 2011, s. 134), zawierał pięć pytań do nauczycieli i był przeprowadzany z każdym z nich indywidualnie. Wywiady odbyły się po uzyskaniu zgód od dyrektorów szkół oraz od nauczycieli. Badania miały charakter dobrowolny i anonimowy. Nauczyciel w dowolnej chwili mógł zrezygnować z udziału w badaniu. Próba badawcza była celowa (por. Konarzewski, 2000, s. 108). Uczestnicy badania otrzymywali z tygodniowym wyprzedzeniem spis pytań, co miało zagwarantować uzyskanie przemyślanych odpowiedzi. Jeden spośród 10 nauczycieli odmówił udziału w badaniu. Wywiady odbywały się w dogodnym terminie w szkole, w której pracują nauczyciele. Analizie poddano także programy wychowawczo-profilaktyczne obowiązujące w obu technikach. Nie powielano podobnych odpowiedzi uzyskanych podczas wywiadów.

Wyniki badań własnych – interpretacja i dyskusja

Głównym zadaniem szkolnych programów wychowawczo-profilaktycznych jest wspomaganie ucznia we wszechstronnym rozwoju. W tabeli przedstawiono cele wychowawcze i sylwetkę ucznia kończącego technikum hotelarskie pochodzące z programów wychowawczo-profilaktycznych obowiązujących w badanych szkołach.

Tabela 1

Cele wychowawcze i sylwetka ucznia kończącego technikum hotelarskie

Cele wychowawcze	
wspieranie naturalnego rozwoju ucznia dzięki zaspokajaniu jego indywidualnych potrzeb, rozwijaniu indywidualnych predyspozycji, budowaniu wspierającej relacji nauczyciel–uczeń, wskazywaniu mocnych i słanych stron	rozwijać mocne strony, zainteresowania i aktywność twórczą w trakcie zajęć szkolnych i pozaszkolnych
kształtowanie właściwych postaw życiowych i właściwego sposobu myślenia dzięki kreowaniu i wskazywaniu wzorców, przekazywaniu wartości istotnych z punktu widzenia kultury i relacji międzyludzkich, uwrażliwianiu na problemy społeczne	podejmować działania prospołeczne, w tym uczestniczyć w wolontariacie szkoły, samorządzie uczniowskim i innych działaniach na rzecz szkoły i środowiska lokalnego; budować własny system wartości oparty na tradycji, zasadach moralnych i etycznych; kształtować prawidłowe relacje z rówieśnikami, nauczycielami, pracownikami szkoły i pracodawcami, oparte na wzajemnym szacunku; respektować postawę szacunku i tolerancji wobec innych ludzi różniących się poglądami, zachowaniem, wyglądem oraz osób z niepełnosprawnością
kształtowanie poczucia tożsamości narodowej, przynależności do społeczności szkolnej, lokalnej i regionalnej, świadomości swoich praw i obowiązków	wykazywać świadomość obywatelską i społeczną w oparciu o zasady demokracji i postawy patriotyczne; szanować symbole narodowe, państwowe i regionalne oraz przeszłość własną, swojej rodziny i kraju
wzrost kompetencji uczniów, rodziców i nauczycieli w zakresie radzenia sobie w trudnych sytuacjach	świadomie wybierać zachowania bezpieczne, rozumieć, jak unikać działań ryzykownych
profilaktyka uzależnień (od dopalaczy, alkoholu, papierosów, multimediów, Internetu, hazardu i innych) oraz promowanie zdrowego stylu życia i higieny psychicznej	wdrażać zdrowe nawyki żywieniowe oraz promować aktywny styl życia
zapobieganie niepowodzeniom szkolnym i stwarzanie warunków do właściwego wypełniania obowiązków szkolnych, wybór właściwej ścieżki kariery	
rozwijanie kluczowych kompetencji przedsiębiorczości i przejawia inicjatywy	wykazywać świadomość proekologiczną i podejmować działania na rzecz ochrony środowiska naturalnego

Tabela 1

Cele wychowawcze i sylwetka ucznia... (cd.)

Sylwetka ucznia kończącego technikum	
<p>samodzielny, tj. uczeń kieruje swoim działaniem, dociera do różnych źródeł informacji, radzi sobie w sytuacjach problemowych, rozstrzyga wątpliwości i problemy moralne zgodnie z przyjętą hierarchią wartości, potrafi dokonać samooceny, prezentuje własny punkt widzenia i uwzględnia poglądy innych ludzi</p>	<p>ma poprawny stosunek do nauki i obowiązków szkolnych, tj. dotrzymuje ustalonych terminów, rzetelnie wywiązuje się z powierzonych mu oraz dobrowolnie podejmowanych prac i zadań, w stosunku do swoich możliwości, wkładu pracy i innych uwarunkowań uczeń osiąga maksymalne wyniki oraz jest przygotowany do zajęć i posiada niezbędne pomoce</p>
<p>odpowiedzialny, tj. uczeń odpowiada za swoje wyniki w nauce, za skutki podejmowanych decyzji, potrafi odróżnić rzeczywistość od wyobraźni, podporządkowuje się określonym zasadom życia społecznego, dba o zdrowie oraz życie własne i innych</p>	<p>ma wysoką frekwencję, tj. powyżej 90%, ma 100% usprawiedliwionych godzin w ciągu całego roku szkolnego; spóźnia się jedynie z przyczyn niezależnych od siebie</p>
<p>twórczy, tj. uczeń rozumie potrzebę doskonalenia i rozwijania samego siebie, tworzy własny warsztat pracy, rozwija swoje zainteresowania, pasje, rozwiązuje problemy, które napotyka w życiu</p>	<p>jest zaangażowany w życie klasy, szkoły, tj. aktywnie włącza się w przygotowanie uroczystości szkolnych, chętnie i często pomaga koleżankom i kolegom w nauce i sprawach życiowych, podejmuje działania w samorządzie uczniowskim oraz innych organizacjach, uczestniczy w uroczystościach szkolnych i klasowych, angażuje się w przygotowanie dekoracji klasopracowni i na akademii szkolne oraz pomocy naukowych, aktywnie uczestniczy w zajęciach organizowanych przez nauczycieli, a jego wyniki pracy widoczne są na terenie szkoły</p>
<p>etyczny, tj. uczeń odróżnia prawdę od kłamstwa, umie współdziałać z innymi, rozumie sens praw i obowiązków, szanuje siebie i innych, dba o dobro wspólne, estetyczny wygląd własny i otoczenia</p>	<p>ma wysoką kulturę osobistą i właściwą postawę wobec nauczyciela i uczniów, tj. przejawia kulturę słowa i dyskusji, i wymaga tego od swoich rówieśników, nie używa wyrazów niecenzuralnych, z szacunkiem odnosi się do innych osób, chętnie pomaga innym ma schludny ubiór, przestrzega zasad bezpieczeństwa i zasad dobrych relacji międzyludzkich, staje w obronie pokrzywdzonego, promuje zdrowy tryb życia</p>

Źródło: opracowanie własne na podstawie programów wychowawczo-profilaktycznych obowiązujących w dwóch technikach hotelarskich, w których przeprowadzono badania.

W programach wychowawczo-profilaktycznych cele wychowawcze zostały odniesione do sfery rozwoju fizycznego, emocjonalnego, intelektualnego, społecznego i duchowego. W ramach rozwoju fizycznego wskazano promowanie zdrowego stylu życia. W sferze emocjonalnej wyszczególniono: budowanie wspierającej relacji nauczyciel-uczeń, umiejętność radzenia sobie w trudnych sytuacjach, unikanie zachowań ryzykownych. Z kolei w sferze rozwoju intelektualnego znalazły się: rozwijanie zainteresowań i aktywności twórczej, wybór odpowiedniej ścieżki zawodowej. Natomiast w ramach rozwoju społecznego uwzględniono: kształtowanie postawy prospołecznej, kształtowanie relacji z ludźmi opartych na wzajemnym szacunku i tolerancji, kształtowanie poczucia tożsamości narodowej, przynależności do lokalnej społeczności oraz świadomości swoich praw i obowiązków, dbałość o ochronę środowiska naturalnego. A w sferze duchowej mieszczą się takie cele wychowawcze: wspieranie naturalnego rozwoju ucznia, wskazywanie mocnych i słanych stron, kształtowanie właściwych postaw życiowych, przekazywanie wartości istotnych z punktu widzenia kultury i relacji międzyludzkich, budowanie własnego systemu wartości opartego na tradycji, zasadach moralnych i etycznych. Cele wychowawcze znajdują odzwierciedlenie we wskazanych w programach profilaktyczno-wychowawczych cechach ucznia kończącego szkołę.

Przyjrzyjmy się teraz odpowiedziom uzyskanym na pytania zadane podczas wywiadów. Na pierwsze pytanie: Jakie cele wychowawcze uważa Pani/Pan za najistotniejsze na etapie szkoły średniej – technikum? padły odpowiedzi, które sytuują się w wyżej wskazanych sferach:

- emocjonalna – „odpowiedzialność” („Odpowiedzialność za własne czyny”; „Kształtowanie współodpowiedzialności za wyniki”), „odporność na stres”, „wspieranie w wyborze ścieżki doskonalenia zawodowego”;
- intelektualna – „samodoskonalenie” („Aby chcieli zrobić coś dla siebie, dążyli do własnego rozwoju”; „Najważniejsze, co mi się udało przekazać, to potencjał, tzn. jak chcesz, to możesz”), „dociekliwość” („Wywołanie u nich zaciekawienie światem”), „samodzielność”;
- społeczna – „dbałość o kulturę osobistą” („Umiejętność zachowania się na stanowisku pracy. Wpajanie zasad zachowania, savoir-vivre’u”), „współpraca w zespole” („Najważniejsza jest umiejętność pracy w zespole”; „Tworzenie społeczności klasowej. Tworzenie, kształtowanie norm współpracy w społeczności szkolnej”), „kształtowanie postawy społecznej” („Kształtowanie pozytywnego i świadomego, aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym, sprawczość”), „kultura słowa”, „komunikatywność”, „szacunek” („Szacunek wobec pracy i otoczenia, w którym żyjemy i przebywamy, czyli także środowiska szkolnego czy na praktykach”; „Szacunek dla innych ludzi”), „życzliwość”, „bezinteresowność”, „tolerancja”;
- duchowa – „uczciwość”, „sumienność” („Solidne wykonywanie obowiązków”), „systematyczność”, „rzetelność”, „zachowanie tajemnicy służbowej”.

Zwraca uwagę fakt, że żaden z nauczycieli nie odniósł się do sfery rozwoju fizycznego. Za najistotniejsze cele wychowawcze pytani nauczyciele uznali: kulturę osobistą, współpracę w zespole oraz kształtowanie postawy społecznej (po 4 odpowiedzi). Często wymieniali: samodoskonalenie, odpowiedzialność, kulturę słowa i komunikatywność (po 3 odpowiedzi). Ponadto wskazywali szacunek, ciekliwość i sumienność (po 2 odpowiedzi). Jednokrotnie pojawiły się: dyskrecja zawodowa, tolerancja, bezinteresowność, życzliwość, samodzielność, systematyczność, odporność na stres, a także pomoc w wyborze właściwej ścieżki kariery.

Aby osiągnąć cele wychowawcze, rozmówcy stawiają uczniom wymagania. Przedstawili je w odpowiedziach na pytanie: Jakie wymagania w zakresie wychowania stawia Pani/Pan swoim podopiecznym? Te wymagania również można przypisać do wskazanych wcześniej sfer:

- fizyczna – „Niepalenie papierosów”; „Estetyka zawodowa, czyli muszą mieć umyte ręce, czyste paznokcie, a dziewczęta – schludny makijaż i spięte włosy”;
- emocjonalna – „Niebycie wulgarnym, niestosowanie wobec innych przemocy”;
- intelektualna – „samodzielność, logiczne myślenie”;
- społeczna – „Kultura osobista, życzliwość wobec nauczycieli” [odnoszenie się do nauczyciela z szacunkiem – przyp. K.P.]; „Empatia”; „Punktualność i konsekwentne dążenie do celu, realizacji zadań”; „Przestrzeganie norm społecznych i zasad panujących w szkole”; „Kultura słowa”; „Poszanowanie drugiego człowieka, tolerancja”; „Zwracam uwagę na sposób wystawiania się, na szacunek”;
- duchowa – „Wymagam uczciwości, prawdomówności. Uczę ich, że można mieć drugą szansę, ale tylko pod warunkiem, iż się jest uczciwym. Przyznania się, że z powodu złego samopoczucia nie jest w stanie napisać sprawdzianu”; „Sumienność”; „Chęć do pracy”.

W odpowiedzi na pytanie o wymagania w zakresie wychowania ujawniła się także sfera fizyczna. Nauczyciele najczęściej wymagają od podopiecznych przestrzegania obowiązujących norm, w tym norm społecznych (5 respondentów), zwracają uwagę na sposób wystawiania się (4), kulturę osobistą (3) i szacunek (wobec siebie i innych) (3). Rzadziej wskazują na empatię-i pomoc innym ludziom, uczciwość, prawdomówność czy samodzielność (po 2 odpowiedzi). Jednokrotnie podano życzliwość, sumienność, punktualność, konsekwencję w dążeniu do celu, logiczne myślenie, tolerancję, dbanie o zdrowie. Żaden nauczyciel nie przywołał współpracy w zespole oraz odpowiedzialności, co zaskakuje, zważywszy na to, że sprawy te pojawiły się jako istotne cele wychowawcze.

W jaki sposób stawiane są uczniom wymagania w zakresie wychowania, dostarczają odpowiedzi na pytanie: Na czym polega sytuacja stawiania wymagań wychowawczych? Respondenci zapoznają uczniów z przyjętymi wymogami wychowawczymi na pierwszych zajęciach, a następnie w trakcie roku szkolnego, w sytuacji, kiedy jest to konieczne, przypominają o panujących zasadach.

Nauczyciele przekonują uczniów do stawianych wymagań wychowawczych w następujący sposób:

Najczęściej mówię im o sytuacjach związanych z wychowaniem w odniesieniu do ich przyszłości; w trakcie lekcji, ale także jak spotykam się z nimi przed praktykami i w trakcie praktyk; w trakcie projektowych staży. Zawsze im mówię o tym, co powinni zrobić, żeby im w życiu było dobrze, żeby byli skuteczni, konsekwentni, umieli sobie radzić, nie bali się i byli odważni. Przed wycieczką przedmiotową mówię im o swoich oczekiwaniach, np. ubrać schludny strój, być grzecznym, zadawać pytanie, nie wstydzić się. Kiedy ktoś spóźni się na lekcję, tłumaczę, dlaczego nie wolno tak postępować. Chciałabym oduczyć ich spóźniania się, bo do pracy nie będą mogli się spóźniać. Staram się im uzmysłowić, że życie dorosłe, w dużej mierze wymaga umiejętności podporządkowania się różnego typu zasadom;

„Moje motto jest takie, że jeżeli nie wiesz, jak się zachować, zachowuj się przyzwoicie. W razie konfliktu, zawsze posiłkuj się dobrym humorem, ale nie szyderstwem”.

Kiedy zachowanie uczniów odbiega od ustalonych norm, nauczyciele starają się reagować na bieżąco. Udzielają słownych upomnień, czasem z zabarwieniem humorystycznym lub odwołują się do realnych sytuacji. Uczeń jest traktowany podmiotowo.

W udzielonych odpowiedziach padły również stwierdzenia o postawie samych nauczycieli: „Jesteśmy bardziej przyjaciółmi, tak mi się przynajmniej wydaje. Szanujemy się wzajemnie”; „Nauczyciel jest aktorem, więc jak uczniowie obserwują aktora, to wzorują się na nim. Jak nie wiesz, jak się zachować, to zachowuj się jak nauczyciel, zachowuj się przyzwoicie”; „Traktuję ucznia jako podmiot, któremu należy się akceptacja, zainteresowanie”; „Indywidualnie podchodzę do problemów i potrzeb ucznia”.

Wyznaczenie celów wychowawczych oraz stawianie określonych wymagań w zakresie wychowania pozwala na ukształtowanie określonej postawy ucznia kończącego szkołę. Z tego powodu zadano pytanie: Co Pani/Pana zdaniem oznacza sformułowanie uczeń spełnia wymagania w zakresie wychowania?

Udzielone odpowiedzi można zestawić, odnosząc je do cech ucznia wskazanych w programie wychowawczo-profilaktycznym, obowiązującym w jednym z badanych techników:

- samodzielny, potrafiący kierować własnym procesem uczenia się – „Poważnie traktuje naukę”; „Uczeń potrafi dostosować się do danej sytuacji i zaprezentować się z najlepszej strony, np. na lekcji, praktykach, wycieczkach przedmiotowych”;
- odpowiedzialny – „Nie ma nałogów”;
- twórczy – „Bierze czynny udział w życiu szkoły”; „Bierze udział w projektach stażowych, kursach zawodowych (kelnerskich, barmańskich)”;

- etyczny – „Nie wykazuje negatywnych zachowań. Jest kulturalny”; „Odnosi się do wszystkich z szacunkiem”; „Zachowuje się zgodnie z ustalonymi normami współdziałania i współżycia”.

Pojawiły się również odpowiedzi zawierające treści negatywne: „Nie ma czegoś takiego jak uczeń spełnia wymagania, to jest plastelina, ją można ulepić. Od nauczyciela zależy, jaką formę ulepi”;

Nie ma takiego ucznia. Wychowanie jest ciężką sprawą. Oni przychodzą do technikum z pewnym wychowaniem wyniesionym z domu i ze szkoły podstawowej. Nie mamy już wpływu na pewne zachowania, każdy z nich jest ukształtowany.

Badani nauczyciele największe znaczenie przypisali przestrzeganiu obowiązujących norm i zasad (aż 8 odpowiedzi). Znacznie rzadziej wskazywali na szacunek wobec siebie i innych (3 odpowiedzi), wysoką kulturę osobistą oraz jest zaangażowanie w życie szkoły (po 2 odpowiedzi). Pojedyncze odpowiedzi dotyczyły odpowiedzialności, poważnego podejścia do nauki i własnego rozwoju, a także dbałości o wygląd zewnętrzny. Sylwetka ucznia opisana przez nauczycieli zasadniczo odpowiada tej, którą przedstawiono w programach wychowawczo-profilaktycznych obowiązujących w badanych technikach.

Nieprzestrzeganie wymagań w zakresie wychowania wiąże się z konsekwencjami. Z tego powodu rozmówcy zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie: Jakie są konsekwencje nieprzestrzegania stawianych przez Panią/Pana wymagań w zakresie wychowania i jakie przynoszą efekty?

Informacje na temat rodzajów konsekwencji wynikających z nieprzestrzegania wymagań w zakresie wychowania zawiera wypowiedź:

Tu jest 18 osób. Każdy ma różną sytuację. Mam niedosłusznego samobójcę w klasie. Jeśli przekraczają te normy, dają upomnienia na piśmie, w dalszej części nagana. Praca indywidualna z dzieckiem – motywacja pozytywna, kary – upomnienia, nagany.

Nauczyciele dość chętnie mówią o pozytywnych efektach wyciągania tych konsekwencji: „W większości przypadków konsekwencje dają pożądany rezultat”;

Konsekwencje są potrzebne w tym, żeby młodzież przygotować do życia w społeczeństwie, do pracy. Jak będą kulturalni, obowiązkowi, sumienni, to później przełoży się to na ich życie zawodowe. Ktoś będzie ich odpowiednio traktował, poważnie”.

Warto zauważyć, że sami uczniowie dostrzegają pozytywne efekty wyciągania konsekwencji wobec nieprzestrzegania wymagań wychowawczych: „Z czasem zauważają i doceniają pracę wykonaną wspólnie przez ten czas nad sobą i swoim zachowaniem oraz postawami”. Niektórzy uczniowie lekceważą te konsekwencje: „Nie boją się żadnych konsekwencji. Są takie przypadki, może nie wszyscy, ale ci właśnie najgorsi, to już ile razy mnie przepaszali za swoje zachowanie i ciągle robią to samo”.

Nauczyciele dostrzegają zasadność wyciągania konsekwencji w przypadku niewłaściwych zachowań uczniów. Podopieczni są upominani słownie, pisemnie

albo udziela się im nagany. Uczniów przekraczających przyjęte normy motywuje się pozytywnie do zmiany zachowania. Podejmuje się też pracę indywidualną z podopiecznymi. Większość uczniów obawia się groźących im następstw za nieodpowiednie zachowanie. Jeden nauczyciel przyznał, że chętnie rezygnuje z wyciągania konsekwencji na rzecz dobrych relacji z młodzieżą.

Zakończenie

Pełnienie funkcji wychowawczej przypisywane jest przede wszystkim wychowawcom (którzy oczywiście są jednocześnie nauczycielami jakiegoś przedmiotu lub przedmiotów) oraz nauczycielom kształcenia ogólnego. Wyniki przeprowadzonych badań wykazują, że nauczyciele przedmiotów zawodowych (nauczyciele teoretycznych przedmiotów zawodowych i nauczyciel praktycznej nauki zawodu) również realizują zadania wychowawcze. Mają oni świadomość, że uczestniczą w procesie wychowania uczniów. Widzą stojące przed nimi cele wychowawcze, które potrafią zhierarchizować. Potrafią stawiać wymagania dostosowane do danych uczniów i konkretnych sytuacji. Starają się towarzyszyć młodym ludziom na progu dorosłości, a nie tylko uczyć zawodu. Ukierunkowują ich na drodze osobistego i zawodowego rozwoju. Mają na uwadze indywidualne podejście do ucznia. Oceniają jego zachowania i postawy. W razie potrzeby wyciągają konsekwencje, kierując się dobrem podopiecznych.

Każdy z badanych nauczycieli przedmiotów zawodowych na swój sposób pełni funkcję wychowawczą, jednakże ich działania są zbieżne z programami wychowawczo-profilaktycznymi obowiązującymi w technikach, w których pracują.

Bibliografia

- Baranowska, W. (2014). Proces kształcenia nauczycieli, ich kompetencje wychowawcze oraz pojmowanie wychowawczej funkcji polskiej szkoły ponadgimnazjalnej. *Perspektywy Edukacyjno-Społeczne*, 2, 5–13.
- Broniarz, S., Czyżkowska, D., Federowicz, M., Misiuk, T., Osiał, W., Pacewicz, A., Wiśniewski, J., Zybala, A. (2019). Funkcje wychowawcze szkoły i edukacja moralna w Polsce. *Studia z Polityki Publicznej*, 4, 137–168.
- Kopeć, K. (2008). Nauczyciel – pomiędzy wykładownicą a wychowawcą. W: P. Bury, D. Czajkowska-Ziobrowska (red.), *Edukacja bez granic – mimo barier. Przestrzeń tworzenia*. T. 1 (s. 102–106). Poznań: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa.
- Konarzewski, K. (2000). *Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne.

Rozporządzenie MEiN z dnia 16 maja 2019 r. w sprawie podstaw programowych kształcenia w zawodach szkolnictwa branżowego oraz dodatkowych umiejętności zawodowych w zakresie wybranych zawodów szkolnictwa branżowego Dz.U. 2019, poz. 991.

Rozporządzenie MEiN z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia Dz.U. 2018, poz. 467. Online: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU2018000467/O/D20180467.pdf>.

Rubacha, K. (2011). *Metodologia badań nad edukacją*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Łośgraf.

Educational aspects in the work of a teacher of vocational subjects (on the example of technicians training in the profession of hotel management technician)

Abstract

The article discusses educational aspects in the work of a teacher of vocational subjects in technical schools training for the profession of hotel management technician. The results of own research are presented, in which the research problem was formulated in the form of the question: how do teachers of vocational subjects in hotel technical schools perform the educational function? The research was qualitative in nature. Nine teachers of vocational subjects (teachers of theoretical vocational subjects and a teacher of practical vocational training) from two schools participated in it. During the research, the interview method and document analysis method were used. From the educational and preventive programs in effect at the studied schools, educational goals and a description of the student graduating from the technical school were obtained. An analysis was made of the extent to which they are implemented during lessons in vocational subjects.

Keywords: upbringing, educational goals, upbringing-preventive program, teacher of vocational subjects, students of a technical school, hotel technician.